

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
FAKULTA TĚLESNÉ VÝCHOVY A SPORTU

Vysokohorská turistika jako fenomén doby

Bakalářská práce

Vedoucí práce

Mgr. Ladislav Vomáčko, Ph.D.

Vypracovala

Miluše Formáčková

Praha, 2014

Prohlašuji, že jsem závěrečnou (bakalářskou/diplomovou) práci zpracoval/a samostatně a že jsem uvedl/a všechny použité informační zdroje a literaturu. Tato práce ani její podstatná část nebyla předložena k získání jiného nebo stejného akademického titulu.

V Praze, dne

Miluše Formáčková

.....

Evidenční list

Souhlasím se zapůjčením své diplomové práce ke studijním účelům. Uživatel svým podpisem stvrzuje, že tuto diplomovou práci použil ke studiu a prohlašuje, že ji uvede mezi použitými prameny.

Jméno a příjmení:

Fakulta / katedra:

Datum vypůjčení:

Podpis:

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu své práce Mgr. Ladislavu Vomáčkovi, P.hD. za poskytnuté materiály i rady a také Bc. Miroslavu Komorousovi za pomoc s formální stránkou práce.

Abstrakt

Název:

Vysokohorská turistika jako fenomén doby

Cíle:

Cílem práce je nastínění důvodů popularity vysokohorské turistiky, poukázání na historický kontext vysokohorské turistiky a zdolávání zajištěných cest.

Metody

Práce rešeršního typu spojená s analýzou a kritikou literatury, při tvorbě práce je také použita komparace dostupných dokumentů. V závěru práce je použita metoda souhrnné interpretace, jež uceluje zdánlivě nesouvisející kapitoly práce.

Výsledky:

Nárůst zájmu o vysokohorskou turistiku zapříčiňuje mnoho faktorů. Jedním z nich je, že dnes lidé nemají o horách hrůzostrašné představy. Svou roli hraje i působení přírody a hor na člověka, potřeba pobytu v přírodě se navyšuje s rostoucím stresem, spěchem, technikou, průmyslem jednadvacátého století. Je samozřejmě jednodušší se věnovat vysokohorské turistice v prostředí, kde již vzniklo mnoho zajištěných cest i horských chat. Vysoká životní úroveň, dostatek financí i volného času, kvalitní dopravní síť, bezpočet nabídek ve všech směrech i popularita outdoorových sportů, to vše umožňuje vysokohorské turistice skvělé podmínky k jejímu vzrůstu.

Klíčová slova:

zajištěná cesta, horské prostředí, příroda, motivace, outdoor, trekking

Abstract

Title:

Mountain hiking and Via ferrata – the phenomenon of our time

Objectives:

The objective of this thesis is to describe the popularity of mountain hiking and via ferrata while pointing out the historical context of mountain hiking and via ferrata passing

Methods:

Research combined with literature analysis and critics. Accessible documents comparison. Seemingly unconnected chapters are bridged by summary interpretation at the end of this paper.

Results:

There are several factors causing the growing interest in mountain hiking and via ferrata. The mountains are no longer perceived as a place of dread and horror and with many well equipped chalets, huts and good quality maintained paths it is much easier for one to attend to mountain hiking and via ferrata. The stressful, hasty and overly technical 21st century puts a bigger demand on people to escape into nature and especially mountains. High standard of living, extensive transport network, great number of various type related offers in all media and the current outdoor sports hype, that all plays an important role in the growth of mountain hiking and via ferrata.

Keywords:

via ferrata, mountain environment, nature, motivation, outdoor, trekking

Obsah

1. ÚVOD.....	8
2. Z PŘÍRODY DO KOPCŮ A DO HOR	9
2.1 Filosofie přírody.....	9
2.1.1 Vývoj vztahu člověka a přírody.....	9
2.1.2 Působení přírody na člověka.....	10
2.2 Proč lidé začali chodit do kopců a hor	11
2.2.1 Vnímání hor a pohyb v nich v dávné minulosti	12
2.2.2 Počátky záměrného zkoumání a dobývání hor.....	13
2.3 Lidé se vracejí k přírodě.....	16
3. VYSOKOHORSKÁ TURISTIKA	18
3.1 Zařazení vysokohorské turistiky.....	18
3.2 Defínování vysokohorské turistiky.....	18
3.2.1 Vysokohorská turistika	18
3.2.2 Via ferrata.....	19
3.2.3 Další formy vysokohorské turistiky.....	20
3.3 Historie vysokohorské turistiky, výstavba zajištěných cest	21
4. SOCIÁLNÍ OTÁZKA A SOUVISLOSTI	25
4.1 Společnost v počátcích objevování hor	25
4.2 Společnost dnes = společnost postmoderní doby.....	26
4.2.1 Stručný popis společnosti v postmoderní době.....	26
4.2.2 Možnosti dnešní doby	28
5. TEORIE MOTIVACE	31
5.1 Charakteristika pojmu motivace.....	31
5.2 Motivy.....	32
5.2.1 Primární motivy.....	33
5.2.2 Sekundární motivy a funkční autonomie	34
6. MOTIVACE LIDÍ VYDÁVAJÍCÍCH SE DO HOR V DNEŠNÍ DOBĚ	36
6.1 Obecně	36
6.2 Konkrétní příklady	39
7. DISKUZE	42
8. ZÁVĚRY.....	44
9. PŘEHLED POUŽITÉ LITERATURY	46

1. ÚVOD

V dnešní době se celé odvětví outdooru stalo velmi populárním, a tento trend se nedá přehlédnout. Zejména hory jsou nyní přeplněné lidmi, kteří horské prostředí milují a stále se do něj vrací, poutá je k němu určitý vztah. Na druhou stranu se v horách pohybují lidé, které k nim táhne spíše přitažlivost „módního sportu“ a těchto typů přibývá.

Sama se řadím spíše k první skupině, nebyla jsem sice vedená přímo k lezení, chození po horách či přímo vysokohorské turistice, od útlého věku jsem však byla zvyklá podnikat mnoho sportů v přírodě a do horského prostředí mě to vždy nějakým zvláštním způsobem táhlo. Kamkoliv jsem cestovala, vždy jsem se ráda zdržovala v horském prostředí a aspoň na pár dní se do hor vydala. Sama na sobě cítím neskutečnou sílu a kouzlo hor, které se nedá příliš popsat a vysvětlit. Asi v 17 letech jsem se poté poprvé setkala s lezením, kterému se věnuji dodnes, a možná proto také hodně tíhnu k zajištěným cestám.

Výběr tématu práce s mým zájmem úzce souvisí, v horách lze nyní často potkat doslova zástupy lidí, a přiznám se, že takové průvody nejsou to, z čeho bych byla úplně nadšená. V takových situacích často přemítám, proč všichni ti lidé do hor chodí. Ve své práci se tedy zabývám zkoumáním toho, proč se vysokohorská turistika stala takovým fenoménem, jakým je.

V práci budu řešit uvedenou problematiku z několika hlavních hledisek členěných do jednotlivých kapitol. Vzrůst obliby vysokohorské turistiky je zapříčiněn mnoha faktory, které se budu snažit blíže prozkoumat a popsat.

2. Z PŘÍRODY DO KOPCŮ A DO HOR

2.1 Filosofie přírody

2.1.1 Vývoj vztahu člověka a přírody

Příroda byla odnepaměti rozhodující složkou existence a vývoje člověka a tvořila podstatnou část prostředí, v němž žil. Vztah člověk – příroda se rozvíjel za působení obou složek vzájemně, tedy člověk v přírodě žil, využíval ji k obživě a ochraně a zároveň její vývoj ovlivňoval. S rozvojem společnosti se zvětšovalo působení člověka na přírodu, a to v rozsahu i významu. Vývoj člověka v přírodním prostředí neprobíhal pouze na biologické úrovni, avšak člověk se vyvíjel také jako fenomén sociální, z čehož vyplývá, že jeho postavení a úloha v přírodě souvisely i s momentálním stupněm společenského rozvoje (Sýkora a kol., 1986).

Šlégl (2002) rozděluje vývoj vztahu člověka a prostředí podle etap dějin lidstva, a to na:

- pravěk - člověk se podřizuje ekologickým zákonitostem, žije ve vhodných oblastech a v malých skupinách, živí se lovem a sběrem, zásahy do ekosystémů jsou nevýznamné a nevedou k narušení přírodní rovnováhy.
- starověk – rozvíjí se zemědělství, pastevectví, budují se větší sídla a města, těží se a zpracovává ruda a dřevo. V této době tedy probíhá mohutné odlesnění, vodní a větrná eroze a změna klimatu. Některé oblasti dokonce už ve starověku zažívají zhroucení ekosystému a vznikají stepi a pouště.
- středověk – evropská příroda trpí rozsáhlým kácením lesů, rozvíjí se zemědělství a zakládají se nová sídla. Rozvíjí se řemesla, s čímž souvisí otevírání dolů a těžba různých surovin.
- novověk – do nástupu průmyslové revoluce (Evropa-18. st.) jsou zásahy do přírody srovnatelné s obdobím středověku. Avšak v 18. století dochází k nárůstu těžby dřeva, uhlí, ropy i rud, zemědělství se dále rozvíjí. Osídlování nových území se velmi zrychluje, a jsou tím pádem zakládána nová města i rozšiřována stará. Společně s rozvojem obchodu tato situace vyžaduje výstavbu nových

komunikací, později také využívaných novými dopravními prostředky jako je automobil, vlak či letadlo.

V tomto období dochází díky výše uvedeným činnostem k výraznému narušování a poškozování biosféry.

V 19. a zejména pak 20. století se z lokálních problémů stávají problémy globální.

2.1.2 Působení přírody na člověka

Je nezpochybnitelné, že příroda má velkou schopnost působit na člověka, na jeho emoce, na jeho vnímání. To může pocítit každý sám, vydá-li se kamkoliv do co nejméně lidmi zasažené krajiny. Příroda může být místem klidu a odpočinku pro mnoho lidí, již hledají možnost soustředit se chvíli sami na sebe nebo naopak úplně vypnout myšlení a vnímat pouze krásu okolního prostředí.

Čím ale na člověka přírodní prostředí tak neuvěřitelnou silou působí? Guth-Jarkovský (1914) si všímá estetičnosti přírody, která podle něj pramení v kráse každého živého, vyvinutého a zdravého organismu. Čím však tolik srdcí přitahuje krajina neživá? Autor říká, že to nejspíše tím, že v přírodě, do které nebyly provedeny lidské zásahy, je všechno logické, zákonité a je z nějakého důvodu. Ač si člověk toto zrovna neuvědomuje přímo, má jednoduše pocit, že je zde vše tak, jak má být. Guth-Jarkovský se dále blíže zabývá působením tvarů a barev krajiny, jakožto jejich nedůležitějších složek.

S tím souvisí a souhlasí tvrzení některých autorů, že 90% informací z okolního prostředí získáváme zrakem. Vizuální podněty mohou působit pozitivně i negativně. Například osazení rušné městské části zelení má pro obyvatelstvo velký kladný význam pro vizuální vnímání onoho místa (Černoušek, 1992).

Černoušek (1992) dále považuje za další velice důležitý smysl pro člověka hmat. Citlivé receptory na celém povrchu těla člověku podávají doplňující informaci ke zrakovým podnětům o změnách kvalit materiálů v životním prostředí. Je dokonce prokázáno, že ač se zrak zdá být nejdůležitějším smyslem, člověk bez něj dokáže přežít a žít, bez hmatového smyslu však nikoliv.

Prostředí, v němž se jedinec pohybuje, působí vždy na všechny jeho smysly, přidáme-li tedy k nejdůležitějšímu hmatu a zraku také sluch a čich, nelze se divit, že nenarušené přírodní prostředí má takovou sílu a vliv na lidskou psychiku.

Působení čisté přírody ve vši přirozenosti dokáže člověku doplnit energii, posílit zdraví, vyvolat v těle radostné pocity a vitalitu či dodat chybějící rovnováhu. Pobyt v přírodě napomáhá ozdravit celý organismus, pozitivně ovlivňuje náladu, mysl i tělo. Dokonce leckdy ani není nutné se přímo do přírody vydat, její prostředky jsou lehce dostupné prostředí – například květina, strom, kámen. Samozřejmě největší požitek získá člověk přímo pobyt v čistém přírodním prostředí, kde lze nejrůznějšími smysly vstřebávat blahodárné působení přírody. Může se jednat o vychutnání pramenité vody, vstřebávání vůně louky či lesa, poslouchání zurčení vody, dotýkání se stromů. V přírodě se nachází množství silně energetických míst, jakými jsou skupiny balvanů či prastarých lip a dubů, průzračné potůčky nebo rašelinné rybníčky. V přírodě se také zvyšuje účinnost různých relaxačních a dechových technik. [online]. [cit. 2014-13-6]

2.2 Proč lidé začali chodit do kopců a hor

Důležitým momentem bude vysledovat, kdy a především z jakých důvodů se vůbec lidé začali o hory zajímat. Toto není vždy jednoduché určit, existovalo zcela jistě mnoho horalů a milovníků kopců, o kterých nyní už nikdo neví a nikdy se nedozví a ti si třeba i zapsali leccjaká prvenství ve výstupech, ale jejich jména nebyla zaznamenána, neboť vrcholy, na které vystoupali, nebyly pro veřejnost příliš zajímavé. Dieška, Širl (1984) předpokládají, že již v 16. století se do hor vydávali místní obyvatelé, o nichž však nelze dohledat žádné informace ani věřit, že se skutečně podnikali cesty do hor.

Avšak mnohá jména známa jsou a sepsány jsou i cesty jejich nositelů. Z těchto příběhů se tak dnes lze dočíst, co tyto statečné muže k nebezpečným a nejistým cestám k horským vrcholům vedlo.

V rozhovoru Jany Jakoubkové z Magazínu Outdoor (2002), převzatého z osobních stránek Jana Vestáka na téma hory se čtyřmi účastníky byla položena zásadní otázka, a to proč jsou lidé odjakživa přitahováni magickou silou hor. Každý odpovídající má jiné vysvětlení. Dina Štěrbová – velmi významná česká nejen horolezkyně – se domnívá, že síla hor spočívá zejména v jejich velikosti a stálosti,

člověk má pocit, že je to jakási jistota, hory byly a budou, autorka to nazývá zkušeností věčnosti. Hory byly spatřovány jako trůny bohů a tato fascinace pak vyústila až do různých forem, z nichž jednou je horolezectví.

Naproti tomu Jiří Novák – horolezec a předseda horolezeckého svazu – se s tvrzením v položené otázce neztotožňuje. Vnímá pojetí hor například indiánů, již vystupovali na vrcholy, aby projevíli úctu bohům, jejichž sídlo podle nich hory byly. Vidí i domněnky lidí v minulosti, že v horách sídlí nadpřirozené zlé bytosti. Ono „magické přitahování“ posouvá v Evropě až do období prvovýstupů na Mt. Blanc a dob pozdějších.

Jan Vesták – učitel, vysokohorský turista a lezec – spatřuje sílu hor právě v oné „magičnosti“. Uvádí jako příklad východ slunce v horách či obyčejný čaj po náročném výstupu. Tvrdí, že tyto prožitky se nedají popsat, je nutné je zažít. Domnívá se, že zde nejsou namíste sportovní výkony.

Petr Košata – lesní technik a vysokohorský turista říká:

„Protože hory v člověku vyvolávají pocit, že se k nim musí chovat s úctou a pokorou, a přesto, ty nekonečné prostory, vznešené štíty, ta syrovost přírody v něm vyvolává pocit volnosti. Hory dokáží přinutit člověka sáhnout si až na dno svých fyzických a psychických sil, a přesto mu mohou dát i nekonečné množství energie. Dokáží poodhalit jeho pravé já, které ho společnost nutí skrývat. V horách člověk nalézá sám sebe ve své podstatě. Činí ho lehčím.“ [online]. [cit. 2014-15-7]

2.2.1 Vnímání hor a pohyb v nich v dávné minulosti

Hory vždy do fungování lidského rodu zasahovaly, a to velmi významně. Naši předci si potřebovali nějakým způsobem vysvětlit přírodní zákony, kterým nerozuměli, které nedokázali vysvětlit vlastními zkušenostmi a rozumovými schopnostmi. Nejprve lidé vnímali horu jako boha. Boha s dobrými i špatnými vlastnostmi, boha, jenž měl své jméno a určení oblasti, ve které působil. V pozdější době už byla hora vnímána jako sídlo bohů, obyvatelé zejména horských oblastí měli fantastické a přesné představy, jak taková sídla vypadají. Pro nábožensky založené národy, byla tedy hora místem největšího možného přiblížení k bohu, a z toho důvodu vznikaly na přístupných místech různá obětiště a symboly víry (Dieška, Širl, 1984).

Mezi první návštěvníky vysokých hor patřili také lovci kamzíků, kozorožců, hledači minerálů a sběratelé bylinek. [online].[cit. 2014-6-6]

Winter (2003) uvádí, že vysokohorská turistika dosahuje svými kořeny ještě do doby před Kristem. Avšak důvody pobytu a pohybu v horách byly zcela odlišné od těch pozdějších, tím spíše dnešních. V dávných dobách se lidé snažili horám spíše vyhnout, a to, co je do hor přitahovalo, nebyla touha po poznání a objevování, ale spíše možnost lovu, a tedy obohacení jídelníčku, dále se v horách konaly některé kultovní obřady a svou úlohu sehrály též obchodní a vojenské důvody. Do horských oblastí se tedy lidé většinou pouštěli, pokud nebyla jiná možnost.

Za zmínku zde jistě stojí makedonský král a vojevůdce Alexandr Veliký, který přešel již ve 4. století př. n. l. tolik horstev, že by mohl být nazýván patronem vysokohorské turistiky.

V dnešní době je ověřená činnost horských vůdců a horolezeckých instruktorů jak v armádě Alexandra Velikého, tak v oddílech Hannibala, později u čínských dobytelských výprav, taktéž u Napoleona, stejně tak i v první i druhé světové válce (Dieška, Širl, 1984).

2.2.2 Počátky záměrného zkoumání a dobývání hor

Touhu po poznání je možné vysledovat už od konce 17. století, kdy se dohromady s láskou k přírodě staly nejdůležitější částí podnikání v Alpských oblastech. Např. známý umělec, vědec a výzkumník Leonardo Da Vinci podnikal výpravy do hor s měřicími přístroji a po něm mnoho dalších jedinců nejrůznějších profesí se zájmem o odhalení tajemství přírody, čerpání zážitků a posílení těla i ducha. Tento proud byl sice významný, avšak stále často dost zkreslený představami o nadpřirozenu, snahami dokázat existenci duchů, či dokonce rozdělení záhadných bytostí (Dieška, Širl, 1984).

Lidé, převážně ti, kteří v horských a podhorských oblastech žili, byli stále svazováni strachem. Strachem z neznámého a především strachem z „duchů hor“, kteří podle nich hory, zejména jejich vrcholky, ovládali magickými silami.

Významným z hlediska horolezectví a vůbec navštěvování hor, se stalo Rousseauovo dílo Nová Heloisa, kde Rousseau takovým způsobem popsal kouzlo

vysokohorských oblastí Alp, že se ve 2. polovině 18. století stal pobyt a pohyb ve švýcarských horách vizitkou určitého bontónu a modernosti.

Jako přelomová doba se označuje konec 18. století, kdy konečně odezníval neopodstatněný strach před velkými vrcholy a jejich smyšlenými obyvateli, tedy duchy hor. Toto byl čas, kdy existovaly téměř všechny podmínky ke skvělým výkonům. Podmínky jako touha po vědomostech a kráse přírody, dostatek horských vůdců se zkušenostmi i mocensko-politický a ekonomický zájem o ovládnutí nejvyšších bodů kontinentu a celého světa (Dieška, Širl, 1984).

Avšak rozsáhlejší tendence objevovat a bádát se projevila ještě později, totiž v dobách duchovního osvícenství a technického rozvoje. Oproštění se od názoru, že vše je činností boha a hory jsou božím sídlem, bylo důležitou složkou počátku pohybu a pobytu v horách (Winter, 2003).

V Alpách se období od roku 1854 nazývá tzv. Zlatým věkem alpinismu, tento rok byl poprvé zdolán Wetterhorn a Duffourspitze. V roce 1858 došlo poté k prvnímu úspěšnému výstupu na Eiger a roku 1865 byl dobyt Matterhorn. Tímto posledním výstupem období Zlatého věku alpinismu končí, za celou tuto jedenáctiletou éru lidé zdolali sto osmdesát alpských vrcholů. [online]. [cit. 2013-6-6]

Trenker (1944) ve svém díle detailně popisuje příběhy různých dobyvatelů horských oblastí a vrcholů a věnuje se nejen popisu jejich cest, ale všímá si i motivů, proč se tito jedinci do náročných terénů s nesnadnou cestou a nejistým cílem vůbec vydávali.

Někteří muži vyráželi na výpravy z čistě technických a vědeckých důvodů, častá byla potřeba popsat neznámé prostředí, změřit barometrický tlak apod. Prvovýstup na Mt. Blanc roku 1786 byl uskutečněn horským vůdcem Jaquesem Balmatem na popud švýcarského profesora Saussura hledícího na výstup na horu jako na příležitost k probádání fyzikálních jevů souvisejících s takovou, dosud nedosaženou výškou.

Po Balmatově zdolání Mt. Blancu se pomalu celá oblast Chamonix stala módním místem, kam vyráželi bohatí a slavní a Chamonix tak bylo nejpřednější horolezecké středisko na světě. (Karkauer, 2000)

Jinou, těžko vysvětlitelnou pohnutkou, bylo jakési vnitřní přitahování horami, hory bezpochyby disponují určitou magií, již někteří lidé vnímají více než jiní. Tito vnímavější jedinci jsou nuceni vydat se do, v té době téměř jistého, nebezpečí a sami nevědí proč. Rakouský princ Jan, arcivévoda, lovec kamzíků a alpinista byl horami od útlého věku uchvácen a stále se do nich vracel. Hory miloval, stejně jako lid v nich žijící. Nemohl být kvůli svým povinnostem (v jeho zemi se neustále válčilo) v horách tak často, jak chtěl, ale díky němu se uskutečnily výpravy např. na nejvyšší horu Tyrolska – Ortler, do té doby velmi obávanou. Na jeho vrcholu stanul Janův pomocník roku 1804. Arcivévoda a jeho lidé mají na svém kontě i další hory jako Ankogel, Gamskarkogel, oblast Glockneru. Kromě touhy zdolávat hory byl princ také praktik a na některých vrcholech nechal provádět vědecká měření.

Julius von Payer při vojenském cvičení spatřil poprvé Lessinské hory a byl jimi tak uchvácen, že okamžitě začal spořít na jejich prozkoumávání. Postupně se dostal na Glockner, na Adamello a při svých cestách si dělal náčrtky a vypracovával za vlastní peníze mapy. Ty později zaujaly jistého generála, z něhož se časem stal ministr války a z této pozice poslal Payera s nemalými financemi dělat přesné a lepší mapy.

Zkoumání a popis hor byl životním posláním také tří bratrů Schlagintweových, jejich cílem se staly Himálaje. Bratři měli za sebou, ať společně či každý zvlášť, už nějaké prvovýstupy a poměrně dosti zkušeností. Probádali tak velkou část Himálají a popsali mnoho jejich vrcholů. Hory se staly jejich srdeční záležitostí a jejich plány, mapy a nákresy jim vynesli nejrůznějšími pocty.

Nemalou důležitost mělo při dobývání vrcholů soutěžní chování, tedy určitý chtíč být první. První kdo bude na vrcholu, první kdo bude zapsán, první kdo si přinese z výprav slávu a uznání.

Slova neznámého autora říkají: „*Takoví lidé, jako Hermann von Barth, to měli strašně snadné. Hory stály před nimi, nedotknuté jako v den svého stvoření, a když tedy vystoupili na nějaký kopeček, byl to už horolezecký výstup. A když potom se svého kopečku sestoupil, byl už slavný a měl svou pověst.*“ (Trenker, 1944, s. 128) Trenker zde však zdůrazňuje, že tito průkopníci to rozhodně jednoduché neměli - počínaje žádným či nedostačujícím vybavením, zkušenosti pro dnešní společnost téměř samozřejmé ještě vůbec nebyly vyzkoumány. Žádné horské chaty na nikoho nečekaly, upravené cesty či

značkování neexistovaly. Největším problémem se zdálo být obecné nepochopení dobou, horalové byli prohlašováni za blázny a ostatní jimi opovrhovali.

2.3 Lidé se vracejí k přírodě

V dnešní době se snad téměř nedá nezaznamenat obrovský nárůst zájmu o tzv. outdoorové sport. Pojem outdoor má velmi široký význam, obecně se dá vyložit jako „dobrodružství za dveřmi“, při němž je důležité spojení člověk- pohyb – příroda. Ve většině případů se outdoorové aktivity odehrávají v obtížných či neobvyklých podmínkách (Mikoška, 2006).

Už Cihlář a spol. (1970) zaznamenali objevování tzv. „prázdninového nomádismu“, tedy cestování po světě, které v podstatě vyplývá z jakési připoutanosti lidí k podmínkám po zbytek roku.

V člověku stále přetrvává potřeba putovat. Vlastními silami se přepravovat, postupovat doslova krok za krokem a dosáhnout nějakého vytyčeného cíle. Aldridge a spol. (2009) vidí narůstající potřebu po dlouhých toulkách přírodou v absenci času a prostoru právě pro takovouto aktivitu. Většina dnešních lidí při svém zaměstnání setrvává na jednom místě a technický pokrok umožňuje rychlý pohyb na velké vzdálenosti, což v lidech vyvolává naopak potřebu vracet se k jakési uměřenosti. Aldridge a spol. doporučují odpoutat se od rychlosti a zběsilosti moderního světa, snažit se co nejvíce spojit rytmus svého těla a konání s přirozeným rytmem přírody.

Doba, v níž žijeme, klade čím dál menší nároky na těžkou tělesnou práci, avšak naopak zvětšuje požadavky na sféru mentální. Režim dne se změnil, stejně jako využívání volného času i vztah k přírodnímu prostředí. V souvislosti se snížením tělesné práce se objevuje nutnost nového pojetí tělesné kultury vůbec a do popředí se dostává potřeba a význam tělesných aktivit prováděných v přírodě (Sýkora a kol., 1986).

Cihlář a spol. (1970) považují životní prostředí za umělé, neodpovídající přirozené podstatě člověka a špatně slučitelné s původními biologickými a psychologickými rysy původního vývoje lidského života.

S nárůstem industrializace a urbanizace stále více lidí hledá odpověď na psychickou únavu, proto se snaží nalézt řešení k uvolnění psychickému, a právě to vede k čím dál větší potřebě přírody.

Junger a kol. (2002) si všímá faktu, že člověk se sice přizpůsobuje momentální průmyslové civilizaci, ale toto pouto není až tolik silné, aby přetrhlo pouto původní, tedy to, pojící člověka s přírodou. Lidé proto stále cítí nutnost vykompenzovat život v uměle vytvořených podmínkách stykem s přírodou. Tato potřeba vytvořit opětovně vztah člověk – příroda je v současnosti velmi silná a je to jeden z nejdůležitějších faktorů, které zapříčiňují stále narůstající oblibu trávení volného času právě v přírodním prostředí.

Velkým hitem se nyní stává zfilmování knižní podoby díla Jon Krakauera „Útěk do divočiny/Into the Wild“. Krakauer (1996) ve své knize popisuje skutečný příběh mladého hochy z dobře zajištěné rodiny, jenž se vydává do aljašské divočiny, aby našel sám sebe a dokázal nejen sobě, že je možné žít pouze v souladu s přírodou, bez moderních vymožeností a pomůcek. Autor se snaží odhalit příčiny, jež chlapce k takovému dobrodružství vedly, a sám se s ním v mnoha věcech ztotožňuje. Film z roku 2007 podnítil mnoho lidí přinejmenším k zamyšlení, a to je důkazem, jak v dnešní době člověka příroda a touha po dobrodružství stále přitahuje.

Návrat k přírodě lze najít i v jiných sférách jako je vybavení pro pobyt v přírodě. V České republice například v 90. letech umělé syntetické a membránové oblečení a vybavení téměř vytlačily přírodní materiály. Dnes se však výrobci i uživatelé k přírodním a recyklovaným materiálům jako je biobavlna, vlna, konopí a peří opět vracejí. [online]. [cit. 2014-20-7]

3. VYSOKOHORSKÁ TURISTIKA

3.1 Zařazení vysokohorské turistiky

Neumann a kol. (2000) dělí „tělovýchovné a rekreační aktivity v přírodě“ na:

- sporty v přírodě (např. horolezectví, běh na lyžích, skialpinismus, silniční cyklistika, rychlostní kanoistika, motocyklový sport, jachting, bruslení)
- turistika - *vysokohorská*
 - pěší
 - krasová
- rekreace (pobyt) v přírodě (rekreační provádění sportů v přírodě – např. táboření, hry v přírodě, procházky, houbaření)

3.2 Definování vysokohorské turistiky

Pro tuto práci je klíčový pojem „vysokohorská turistika“ (dále VHT), je tedy potřebné toto slovní spojení blíže specifikovat a definovat, i když konkrétně u vysokohorské turistiky to nebude nic jednoduchého a jednoznačného. Dá se říci, že vymezení uvedeného pojmu se liší snad u každého autora, jenž se tímto tématem zabývá.

3.2.1 Vysokohorská turistika

Pro vysokohorskou turistiku se užívá také označení „horská turistika“, „turistika v horách“ či „trekking“ a na rozdíl od pěší turistiky vyžaduje další určité znalosti a dovednosti a též lepší úroveň tělesné kondice (Neumann a kol., 2000)

Vysokohorská turistika se také dá popsat jako forma horolezectví, kdy je předmětem zájmu výstup na vrchol, a zároveň a je přítomná touha poznávat kraj či pohoří. [online]. [cit. 2014-7-6]

Při vysokohorské turistice se chodí po značných cestách, měly by se dodržovat zásady ochrany přírody a např. také sezónní omezení v určitých oblastech. K postupu kromě nohou lze použít i ruce, ale nohy by měly být hlavní oporu. Jedinec se snaží dodržovat zásadu tří bodů opory a zachovávat od skály přiměřený odstup při lezení (Sýkora a kol. 1986).

Bošťíková (2004) uvádí dvě možnosti výkladu spojení „vysokohorská turistika“. První varianta je pobyt v horském prostředí, při němž je podstatná část pohybu v terénu vykonávána dolními končetinami a končetiny horní se používají pouze příležitostně, jedná se tedy vlastně o jakýkoliv pohyb v horách včetně výstupů na jejich vrcholy, avšak bez využití pomůcek jistících a horolezeckých. Druhou možností jsou zajištěné cesty, tzv. ferraty (viz kapitola 3.2.2).

Ludvík (1986) charakterizuje vysokohorskou turistiku jako druh turistiky prováděný v horách ve skalnatém či ledovcovém terénu, pro přesun se používá turistická chůze a ve výjimečných případech na kratších úsecích se pro zajištění bezpečnosti můžou použít základní prvky horolezecké techniky. Jako hlavní motiv vysokohorské turistiky se uvádí kulturně – poznávací činnost.

Pro vysokohorskou turistiku je třeba zvládat určité dovednosti, mezi něž patří znalost geomorfologie terénu, ochrana přírody, uplatní se i znalosti odborně – technické jako je především orientace a meteorologie (Ludvík, 1986).

Je třeba odlišit vysokohorskou turistiku od horolezectví, neboť v rámci některé z definic vysokohorské turistiky se musí k postupu použít ruce a v některých místech i prvky horolezecké techniky. Pro vysokohorskou turistiku tedy platí, že maximální obtížnost výstupů končí u II. Stupně klasifikace UIAA, což znamená, že k postupu je třeba používat ruce (Bošťíková, 2004).

3.2.2 Via ferrata

Jiná definice podle Bošťíkové (2004) říká, že vysokohorská turistika zahrnuje pohyb po tzv. zajištěných cestách, ve starším českém překladu „železných cestách“, německy „Klettersteig“, italsky „Via ferrata“ či anglicky „climbing path“, všechny tyto pojmy se běžně používají, nejčastější je však pravděpodobně slangové označení „ferrata“, které bude v práci pro zjednodušení dále používáno. Zajištěná cesta značí

horolezeckou cestu s umělým jištěním, jejíž přirozený stupeň obtížnosti je zjednodušen ocelovými jisticími lany, kramlemi, kolíky, někdy i žebříky či visutými mosty, čímž se cesta stává schůdnou pro širší skupinu než jen pro horolezce. Winter (2003) považuje zdolávání ferrat za extrémnější variantu vysokohorské turistiky. Tvrdí, že pro pohyb na ferratě je kromě základní techniky chůze a výstupu nezbytné ovládat také základy lezeckých technik a správně užít nezbytných jisticích pomůcek. Winter dále uvádí, že se při výstupu lze setkat i s kolmými a exponovanými pasážemi, na nichž se dá nalézt mnoho uměle vytvořených pomůcek pro přidržování a přitahování. Především v Alpách se dobře uchytí i začátečník právě z důvodu mnoha zajištěných cest s nízkým a středním stupněm obtížnosti. Nachází se zde zhruba 600 cest, avšak některé se svou náročností téměř rovnají tůře lezecké a jsou to právě ty, které často vedou na hřebeny a vrcholy.

Mikoška (2006) uvádí rozlišování obtížnosti ferrat velmi zjednodušeně. Zajištěné cesty se značí od nejlehčího písmene A, které je vhodné i pro rodiny s dětmi, až po písmeno E, jež odpovídá velmi obtížným cestám, nevhodné pro podstoupení bez přiměřených lezeckých znalostí a výborné kondice.

Hoch, Rüttinger a Beeler (2009) ve svém průvodci uvádějí klasifikaci poněkud odlišnou. Stupnice dle autorů je značena písmeny A – F, od nejlehčího označení A, jež znamená velmi lehkou ferratu bez nutnosti jištění, až po písmeno F, značící extrémně obtížnou a náročnou cestu, vhodnou pro velmi zdatné jedince. Průvodce udává i mezistupně obtížnosti (např. A/B, E/F).

3.2.3 Další formy vysokohorské turistiky

Vydělují se také další odvětví vysokohorské turistiky, a to jsou alpinistické dálkové pochody vykonávané buď pěšky v létě, anebo v zimě na skialpinistických či telemarkových lyžích, trvající jeden až tři týdny a vedoucí skutečně alpskými regiony. Dalším směrem je trekking v nealpských oblastech jako je např. Nepál nebo Jižní Amerika, zde se však většinou nejedná o cesty zajištěné, ale spíše o méně známé horské terény, tyto pochody zahrnují vlastní stravování i stanování. Při těchto obzvláště vícetýdenních akcích se využívá nosičů – buď místních obyvatel či jejich zvířat (Boštíková, 2004).

Dle Bošťíkové (2004) v obou těchto odvětvích není sportovní charakter to nejdůležitější, větší důraz je kladen na poznávací stránku, zážitek z přírody apod. Tyto výpravy mají zdravotní přínos s velkou mírou zotavení.

3.3 Historie vysokohorské turistiky, výstavba zajištěných cest

Ludvík (1986) uvádí, že vznik vysokohorské turistiky se datuje přibližně do stejné doby jako počátky horolezectví a tato doba se nazývá „objevitelské období“. Lidé chtěli objevovat a poznávat vysoké hory, cesty k vrcholům vedly zpravidla nejjednoduššími, nejbezpečnějšími a nejkratšími cestami, většinou bez horolezecké výstroje.

Jako první se začali objevovat přírodovědci, poté v polovině 19. st. začaly vznikat první alpinistické spolky (první byl založen v Anglii roku 1852). 70. – 90. léta 19. století se stala již zmiňovaným „objevitelským obdobím“ a uskutečňovaly se výstupy na všechny významnější vrcholy.

Podle Bošťíkové (2004) byla rozhodujícím faktorem určujícím vznik a historii zajištěných cest přeměna právě těchto cest z původního hospodářského využití na turistické. Jednalo se zejména o žebříky ve vysokých výškách spojující a uměle zajišťující úseky cest mezi horskými vesnicemi.

Významnou se stala také německá hora Zugspitze, když jistý návštěvník dospěl již roku 1843 k jednoznačnému závěru, že je nutné snížit nebezpečnost cesty na vrchol, a to ideálně „s použitím železa“. Tvrdil, že pouze tak by bylo možné vychutnat si všechny přírodní krásy.

Pravděpodobně nejstarší zajištěná cesta v Dolomitech vede západním hřebenem dolomitského masivu Marmolady a byla zřízena roku 1903.

Jedním z prvních míst s umělým zajištěním cesty nejspíš byl Hoher Dachstein, a to roku 1943. Cesta se zajistila ocelovými kolíky, kruhy a tlustým dlouhým konopným lanem. V Alpách vzniklo první skutečně vysokohorské umělé skalní zajištění v roce 1869 na jihozápadním hřebenu Glossglockneru a tento průkopnický čin lze z dnešního pohledu považovat za historický počátek staveb alpských zajištěných cest. Náročnost cesty však byla přes všechny pomůcky stále velmi vysoká a pod neustálým tlakem

mrazu, sněhu a blesků se brzy jistící lana zničila natolik, že obtížnost cesty se téměř vrátila do původního stavu.

Důležitou roli hrály alpinistické spolky. Zde patřila velmi významná úloha pražskému velkoobchodníkovi a rodilému Pražanovi Johannu Stüdlovi. Tento Rakušan patřil k relativně zámožnějším, což mu umožnilo v 60. letech 19. století podnikat mnoho objevitelských alpských cest a jejich výsledky zveřejňoval v odborném tisku. Jako jeden z prvních nechal postavit horskou chatu a o něco později vstoupil do Rakouského alpského spolku (Pelc, 2009).

Alpské spolky byly prvními turistickými organizacemi – roku 1862 byl založen Rakouský alpský spolek, roku 1869 se s ním úzce svázal Německý alpský spolek a roku 1873 došlo ke spojení obou pod názvem Německý a rakouský alpský spolek (Deutcher und Österreichischer Alpenverein, zkr. DÖAV).

Do roku 1914 se alpinistické organizace vyvíjely po sociální stránce jako exkluzivní spolky a většina jejich členů byla z měšťanských vrstev, zejména proto, že nároky na působení ve spolku bylo náročné jak ekonomicky, tak z časového hlediska. Nejdůležitějším cílem spolku bylo rozšiřování vědomostí o Alpách, což kromě nutnosti jistého hmotného zajištění, vyžadovalo také určitou úroveň vzdělání. V měšťanských hodnotách hrálo vzdělání velmi významnou roli a mohlo dokonce někdy zčásti nahradit nedostatek hmotných statků. Ve větších a významnějších městech byl vznik alpinistických spolků otázkou prestiže. Nejpočetnější skupinu zakládajících členů tvořili obchodníci, dalšími byli vysocí úředníci a příslušníci svobodných povolání. Je tedy jasné, že alpinismu se nemohl věnovat každý, to jedině v malé a soukromé míře.

Ve stejné době vznikaly také spolky horské, jejichž charakter byl určován vrstvami nejen měšťanskými, ale i středními. Tato uskupení byla tedy přístupná některým vrstvám obyvatelstva, které byly z alpinistických spolků vyloučeny, a to jak z hlediska časového, tak finančního. Alpinistické i horské spolky se v mnoha ohledech prolínaly a na příslušníky alpinistických sekcí lze nahlížet jako na „jádro“ spolků horských (Pelc, 2009).

Velmi významný byl Český odbor Slovinského alpského družstva v Praze, založený roku 1897 jako česká odnož Slovinsko Planinského družstva. Založení českého odboru lze připsat zejména univerzitnímu profesorovi Karlu Chodounskému,

jehož záměrem se stalo především zmírnění germanizačního tlaku německých spolků, a to na území Juských a Saviňských Alp, Ekonomicky silný český odbor v krátkém čase postavil dvě chaty ve slovinských Alpách. Mezi činnosti spolku patřilo také vydávání tzv. Alpského věstníku, což bylo jediné české periodikum zabývající se horolezeckou tematikou a vycházelo až do roku 1914. Dále odbor vydával průvodce, které v naší literatuře patřily k nejzdařilejším ve svém druhu. Činnost členů se projevovala i v publikování příspěvků v odborných českých i německých časopisech, dále v pořádání přednášek a taktéž v úpravě a značení alpských cest. Český odbor Slovinského Planinského družstva je typickou ukázkou toho, jak se v počátcích vývoje turistiky a horolezectví spolu tato dvě odvětví prolínala a vyvíjela (Kašpar, 2006).

Na přelomu 19. a 20. století už vzniklo mnoho zajištěných cest okolo Vídně. Když se dostavěla Česká chata v Kamnických Alpách, přibylo umělé zajištění staré cesty na Mlinarské sedlo, a to roku 1900. Sem potom každý rok jezdili členové pražské sekce Německého alpského spolku, kteří patřili ke špičce tehdejší pražské inteligence a skalní cestu upravovali a odstraňovali spadané kameny.

V období před 1. světovou válkou vzniklo mnoho zajištěných cest u příležitosti nejruznějších výročí a na paměť významných osobností.

Velmi výrazně se do dějin výstavby zajištěných cest zapsala první světová válka, kdy vznikaly přístupové zajištěné cesty na exponovaná místa a vrcholky vhodné ke krytí a pozorování či se tato místa vzájemně propojovala. Pomůcky byly jak kvalitně vystavěné, tak ale bohužel i provizorní a téměř bezúčelné a nebezpečné. Ojedinele byly ve skalách prostříleny štoly a podzemní chodby. Oblasti, kde probíhaly nejtěžší boje, byly vyhlášeny památkově chráněnými zónami a realizovalo se v nich formou naučných tras něco na způsob muzea v přírodě (Boščíková, 2004).

Smutné, avšak pro vznik zajištěných cest velmi významné etapy si všímá více autorů. Mezinárodní horská průvodkyně Marie Klementová ve svém článku uvádí, že 1. světová válka je považována za počátek moderních zajištěných cest. V Jižním Tyrolsku a Dolomitech trvala tři roky poziční válka, v níž se spolu utkávali vojáci Rakousko-Uherska proti Itálii a bojovali téměř o každý vrchol. Vzdušnou čarou se linie fronty táhla bezmála 380 km, a to si vyžádalo od obou soupeřících států vybudování mnoha přístupových cest formou právě cest zajištěných, a to včetně žebříků, vydolovaných galerií, tunelů, visutých lávek, i lan připevněných na exponovaných místech. Když boje

ustaly, tato leckdy dosti provizorní opatření nebyla dále nijak udržována a postupně chátrala. [online]. [cit. 2014-15-8]

Po 1. světové válce se zajištěné cesty braly jako „oslí mosty“ pro slabochy, což vedlo k tomu, že se jim většina horolezců vyhýbala. Obrat nastal až ve třicátých letech, kdy byly usnadněny a zkráceny dlouhé výstupy často vyhledávaných lezeckých cest ve skupině Brenta. Síť zajištěných cest v této oblasti se rozrostla zejména po 2. světové válce. Naproti tomu v jiných dolomitských oblastech došlo ke zvýšení počtu via ferrat až v sedmdesátých letech.

Na konci šedesátých let v Německu a Rakousku vznikl nový trend – budovaná cesta nemusela zpřístupňovat vrchol za každou cenu, ale měla k němu vést dostatečně náročným a lezecky zajímavým terénem. Cíl byl spatřován v cestě samotné, nikoli v dosažení vrcholu. Vznikaly i tréninkové zajištěné cesty a tento vývoj vyústil k výstavbě velmi náročných cest až VI. stupně obtížnosti, a to bez žebříků a umělých stupů.

Změna nastala, když se roku 1977 Německý horolezecký svaz zavázal, že kvůli ochraně přírody již nebude v Alpách budovat nové cesty, zajištěné cesty ani horské chaty. O rok později se přidal i Rakouský a Jihotyrolský svaz. Od založení spolků až do tohoto slibu zřídily horolezecké svazy v Alpách kolem 45 000 kilometrů cest, které spravují.

V dnešní době však stále přibývají nové zajištěné cesty, a to díky obcím a majitelům lanovek, jež předpokládají větší atraktivitu oblasti a návštěvnost.

Švýcarsko a Francie ještě před několika lety z neznámých důvodů žádné zajištěné cesty neměly, nyní se ale situace změnila a zejména ve Francii přibývají těchto cest každým rokem desítky (Boštiková, 2004).

4. SOCIÁLNÍ OTÁZKA A SOUVISLOSTI

4.1 Společnost v počátcích objevování hor

Přelom 18. a 19. století

Počátky objevování hor se časově zařazují zhruba do doby od poloviny či od konce 18. století, toto období je nazýváno vrcholný novověk. Autoři se zcela neshodují v počátku vymezení období vrcholného novověku.

Největší událostí konce 18. století byla bezpochyby Francouzská revoluce, jejíž vůdci usilovali o vyjádření myšlenky občanství zařazené do skutečného života, což se sice nepodařilo, ale tyto ideály Evropu ovlivnily už natrvalo. Velký počet jedinců se pokoušelo uskutečnit ideje o rovnosti občanů. V mnoha státech nebylo rovnoprávné taktéž postavení národů, a tam se vytvářela národní hnutí.

V 18. a 19. století se v řadě zemí rozšiřovalo základní vzdělání, neboť bylo potřebné pro některá povolání. Samozřejmě již byly veřejné knihovny. Až 19. století je nazýváno stoletím páry, tedy v té době bylo postaveno mnoho železnic, parníků apod., a tak se teprve začala rozšiřovat dopravní síť.

Část Evropy ovlivnily napoleonské války – tato éra se datuje do let 1795–1815. Roku 1805 byla Napoleonova tažení namířena proti Rakousku, Anglii a německým státům. Napoleonské války trvající 20 let vedly ke ztrátám statisíců lidí, a to jak ke ztrátám na životech, tak ke zmrzačení. Oběti byly nejen přímo v bojích, ale trpěli též obyvatelé měst a vesnic, skrz které armády táhly, a také tam, kde museli být vojáci ubytováni a zásobováni (Mandelová, Kunstová, Pařízková, 2003).

Je tedy jasné, že v těchto dobách lidé neměli příliš myšlenky na chození po horách a cestování. Neustálý boj o vlastní život a alespoň nějakou životní úroveň zaměstnávaly obyvatele mnoha států natolik, že se u nich příliš neobjevovala touha po riskantních a nebezpečných výpravách. Lidé také neměli moc příležitostí se někam vydat a nadbytek volného času taktéž zrovna nebyl jejich výsadou.

4.2 Společnost dnes = společnost postmoderní doby

4.2.1 Stručný popis společnosti v postmoderní době

- Postmoderna

Velký sociologický slovník (1996) uvádí definici postmoderny jako umělecký styl či směr, který se projevuje od 60. let 20. století v umění a poté výrazně vládne od 70. let 20. století ve všech směrech. V evropské kultuře se projevuje odmítáním hierarchizace umění a tvorby dle klasických pravidel a naopak vnesením uvolněných fantazií.

Postmoderní jako přídavné jméno značí v časové posloupnosti následující po době moderní.

- Postmodernismus

Slovník cizích slov definuje postmodernismus jako přístup ke světu a poznání skutečnosti jako neredukovatelné plurality, a tudíž odmítající univerzální výklad. [online]. [cit. 2014-7-6]

Některé výkladové slovníky ztotožňují pojmy postmoderna a postmodernismus. Jejich společnými znaky jsou pak zejména způsob života celkový životní styl, jenž spočívá na nahodilosti, pluralitě a heterogenosti. Postmoderního člověka přitahuje transcendentno a duchovno. V tomto období se začíná velmi výrazně měnit vztah k přírodě, kdy se člověk-dobyvatel postupně transformuje na ekologicky a globálně smýšlející bytost.

Lidé v postmoderní době začínají bojovat za nové myšlenky, prosazují co nejvyrovnanější vztah se světem v jeho nejrůznějších projevech, chtějí lépe porozumět a přizpůsobit se duchu času. Osobní zapojení do celostního světového dění se dostává do popředí, stejně jako obnovení vztahu s přírodou (Maffesoli, 2002).

Maffesoli dále tvrdí, že asketické prožívání života je na ústupu, vlastní obětování se pro vyšší cíle není v módě. Naopak – generace mladých v postmoderní době si chce užívat života volně a prožívat přítomnost naplno, bez obav a strachu.

V postmoderní společnosti žije každý člověk ze své „specifické drogy“ a často se pohybuje od jedné drogy k druhé a je jedno, zda je to na poli politickém, náboženském, profesním, ideologickém, náboženském či jde o kulturu, sport, hudbu apod.

V postmodernismu zásadně upadá vliv náboženství, což podle Baumana (2002) vede k tomu, že společnost se nachází ve stavu všeobecného chaosu. Základem postmoderní kultury je pomíjivost všeho, nic není bráno zcela vážně. Často lze nalézt ve všem počínání nejistotu – nejistotu v tom, co se stane i v tom, co už proběhlo. Lidem chybí určitá náhradní forma vyšší instituce, která by pomohla řídit jejich kroky, najít pravdu a zpevnit vlastní identitu. Toto vnitřní bezvládní a chaos je zvláštní stav, jenž se dá nazvat daní za získanou svobodu a volnost.

Bauman shledává velkou svobodu projevu a slova, což ale na druhé straně může vést k většímu nebezpečí dezorientace a obtížnému hledání pravdy. Lze zaznamenat obrovský vliv masmédií, do umění se vkrádají nové technologie, na emoce člověka však působí bez většího obsahu a hloubky. Např. hudba obsahuje nespočetné množství a spektrum efektů, působí ale spíše jako hudební kulisa každodenního konání. Nejen u dětí se toto přesycení vjemy, informacemi, hlučnou neprocítěnou hudbou a afektivními technickými hrami projevuje citovou prázdnotou, osamocněním a sklony k depresím.

Jak Maffesoli, tak Bauman si všímají kultu těla. Bauman (2002) vidí lidské tělo v dnešní době především jako předmět spotřeby, konzumu, a jeho přirozeností je přijímat vše, co společnost může nabídnout. Dá se tedy říci, že tělo je odběratelem prožitků, konzumuje a stravuje prožitky, je nástrojem rozkoše. Oba autoři zaznamenávají nárůst fitness center jako prostředků k pomoci při honbě za co nejdokonalejším tělem a výkonností. Tato výkonnost není dána tím, jaké rozkoše tělo absorbuje, jde spíše o to, jak hluboce jsou tyto výkony prožívány, musí být co nejvíce vzrušující až extatické.

Bauman však uvádí názor, že tělo má jednu velkou nevýhodu, a tou je, že nikdy není trvale uspokojeno. Téměř s jistotou platí pravidlo, že čím víc je člověk nasycen, tím větší hlad narůstá.

Maffesoli (2002) si všímá oslavování kultu těla v různých podobách: v módě, ve sportu, ve zdravé výživě, v rekreaci. Toto hnutí dává přednost vitalitě, dobré kondici,

volnosti, pohybu a rychlosti a je prezentováno v médiích a reklamách. Postmoderní doba má formu oslavy těla spíše v určité teatrálnosti, předvádění svých vnaď, dovedností, schopností, v radosti z překračování hranic možného a také v hravosti, jenž může přerůst až do neukojitelné touhy po novém požitku.

Postmoderní společnost by se dala nazvat taktěž konzumní společností, kdy konzumní chování zapřičiňuje uspokojování základních lidských potřeb, avšak nad rámec nutnosti, například většina dnešních jedinců přijímá příliš mnoho potravin a zdaleka tak přesahuje množství postačující k optimálnímu fungování organismu. Důležité je stále bezpečí domova, zabezpečení materiálního charakteru nejen pro život, ale také pro životní styl. Lidé hledají kulturní a společenské vyžití, stejně tak i sportovní. Člověk postmoderní doby nebývá hodnocen podle toho jaký je, ale spíše podle to, co vlastní (Machová, Kubátová a kol., 2009).

4.2.2 Možnosti dnešní doby

- Volný čas

Volný čas podle Dumazediera (1974) lze charakterizovat základními rysy, jimiž je svobodná volba účasti při aktivitách, bezprostřední neužitečnost a poskytování radosti i uspokojování osobních potřeb.

Pojem volný čas nebyl odpradáвна pojímán stejně jako v dnešní době. V nejstarších dobách byl život většinou pouhým bojem o přežití. Později se stala hlavní částí lidského života práce a až nyní nabývá volný čas takového rozměru a důležitosti.

Volný čas samozřejmě dříve byl součástí života, avšak jeho masový rozvoj se zařazuje zhruba až do 19., 20. století a dále. Skutečně volný čas v současném slova smyslu vytváří až kapitalismus. V tomto období volný čas získává tři podstatné rozdíly ve srovnání s obdobím předchozím:

- je individualizovaný, člověk disponuje volným časem samostatně
- je všeobecný, tedy se týká většiny členů společnosti
- staví se do protikladu doby pracovní.

- Nabídky

Dnešní svět je více než kdykoliv jindy otevřený všem vlivům a nabízí stále větší množství možností k výběru, lákadla a pokušení číhají téměř na každém rohu a dnešní konzumní člověk jim velmi těžko odolává

- Média a reklama

Masové působení médií a reklamy hraje podstatnou roli při ovlivňování jedinců. Reklama nemusí být vždy pravdivá, snaží se vyzdvihnout svůj produkt či službu a někdy také postavit do špatného světla produkt konkurenční. Vliv reklamy je téměř neomezený a ideálně působí na co nejvíce smyslů.

- Móda

Móda je důležitým faktorem dnešního dění. Móda se týká mnoha oblastí života, snaží se propagovat různé nové styly, je to nástroj dynamiky (Lipovetský, 1998).

Není pochyb o tom, že outdoorové sporty jsou nyní velmi módní a nabídek na jejich realizaci, vyzkoušení, zlepšování výkonů lze nalézt nepřeberné množství. Jen v ČR existuje množství cestovních kanceláří nabízejících zájezdy zaměřené na vysokohorskou turistiku, zejména aktuální jsou ferraty. Jelikož přímo v naší republice množství zajištěných cest téměř nestojí za řeč, jedná se tak často o zahraniční zájezd většinou do Itálie nebo Rakouska. Takový zájezd většinou zahrnuje dopravu klimatizovaným autobusem a ubytování na horských chatách, někdy dokonce v penzionech a hotelech a samozřejmě průvodce, nezbytné vybavení apod.

- Další ovlivňující aspekty

Je jasné, že 21. století je ve více faktorech o mnoho dál než doba, kdy lidé začínali zkoumat a dobývat vrcholky hor. Například rozvoj dopravy zažil obrovský vzrůst a dnes se člověk může dostat téměř kamkoliv po celém světě za krátký čas. Hustá síť automobilová, letecká i lodní přímo nahrává k cestování a jednoduchému dosažení cílových destinací. Proto se i lidé, kteří nežijí v blízkosti horských oblastí, mohou k horám bez problémů dostat a pobývat v nich.

Dnešní doba je také plná otevřených možností. Lidé nejsou limitováni téměř ničím, oproti minulým režimům může kdokoli cestovat, kam chce, může podnikat

v libovolném oboru, či v zahraničí. U mnoha povolání není pevně daná pracovní doba a dovolené, a tak člověk může strávit delší dobu mimo působiště své práce a např. právě cestovat po horách.

Důležitost vlastnění financí hraje dnes podstatnou roli při nejrůznějších aktivitách, a je to také jeden z důvodů, proč lidé mohou podnikat cesty do hor a trávit v nich svůj čas. Vysokohorská turistika není zcela nejlevnější záležitost, nebydlí-li jedinec přímo v horách a nevlastní-li potřebné vybavení. V 21. století si však mnoho Evropanů již může dovolit nějaké peníze investovat jinam, než do zajištění vlastní existence.

5. TEORIE MOTIVACE

5.1 Charakteristika pojmu motivace

Téměř žádný psychologický pojem není přesně definován a vymezen, tedy ani motivace. Nakonečný (1996) uvádí, že podle J. Nuttina (1987) je motivace hypotetickým procesem s podstatným znakem, jímž je zaměřování a energetizace chování. Chování jedince je díky motivaci jednotné a má určitý význam, což vede společně s kognitivními procesy ke smysluplným pohybům.

Čáp, Mareš (2001) chápou motivaci jako souhrn hybných momentů a to v osobnosti i v činnosti, zjednodušeně jako to, co člověka nutí k určité aktivitě či neaktivitě. Tvrdí, že lidská motivace se dá vyjádřit jako termín cílů, jež si člověk vytyčí a snaží se jich dosáhnout i cílů, u nichž sám nevěří, že by jich dosáhnout mohl.

Nakonečný (2000) rozlišuje motivaci do tří úrovní, které regulují chování, a to:

- a) systém nepodmíněných reflexů a instinktů – sem patří vrozené reakce jednoduché (reflexy) a složitější (instinkty),
- b) systém automatismů a zvyků – zde se nalézají jakési stereotypy odpovídající životním podmínkám, např. různé kulturní a pracovní návyky,
- c) systém volní kontroly chování – vývojově nejvyšší a zároveň specificky lidská úroveň. Jedná se o vzdávání se radostí kvůli povinnostem.

Motivace může být chápána jednoduše jako psychologický důvod chování (psychologická příčina) a jejím projevem jsou tři znaky chování: zaměření (k dosažení určitého cíle), intenzita (míra vložené energie) a trvání (dokud není dosaženo daného či náhradního cíle, případně se neobjeví aktuálnější motivace) (Nakonečný, 2004).

Říčan (2008) rozděluje organismus z daného hlediska na dvě složky. Tou první jsou motivy, druhou poté kompetence (inteligence, paměť, koncentrace, kreativita apod.)

Mareš (2013) říká, že v mnoha odborných pracích lze nalézt dva základní typy motivace, a to je:

- a) vnitřní motivace – definuje se jako tendence věnovat se činností ze zájmu, přímo kvůli nim samotným. Tento zájem může pramenit ze zvědavosti, ze snahy naučit se něco nového, či jednoduše proto, že člověka daná aktivita baví, přináší mu radost. Pro vykonávání těchto činností není potřeba žádná vnější pobídka a ani očekávána vnější odměna, naopak odměna je vnitřní, totiž údivem z objevování dosud nepoznaného, samotnou zajímavostí dané činnosti nebo hrdostí z úspěšného pokusu.
- b) vnější motivace – je oproti tomu definována jako tendence provádět činnosti bez vlastního zájmu, chybí vnitřní uspokojení z činnosti samotné. Jedince v podstatě nezajímá, co bude dělat, k aktivitě musí být pobízen jinou osobou, přesvědčován, někdy dokonce až dotlačen. Odměna za provedenou činnost je vnější – jednak přichází od jiných lidí a ani vnitřně nesouvisí s vykonanou činností.

Podle novějších výzkumů neplatí starší myšlenka, že oba tyto typy motivace jsou vlastně protiklady a nemůžou existovat oba současně. Nyní se uvádí, že právě vnitřní i vnější motivace mohou u jednoho jedince fungovat, a to tak, že jeden typ může přecházet ve druhý a dokonce mohou být přítomny i oba najednou.

5.2 Motivy

„Motiv je jakýkoli vnitřní činitel, který člověka nebo jiný organismus vede k aktivitě.“ (Říčan, 2008, s. 177). Společný rys motivů lze popsat jako úmysl dosáhnout určitých citů, především tedy příjemných a vyhnout se nepříjemným (Říčan, 2008).

Motiv je to, co člověka uvádí do pohybu a zároveň je podstatné pro směr a sílu oné aktivity. Někdy se pojem motiv chápe podobně jako slovo důvod. Podobný smysl jako slovo motiv nese také slovo potřeba, a to tak, že potřeba patří mezi motivy (např. potřeba potravy). Potřeba je určitý moment v nějakém systému vedoucí k vyhledávání nějaké podmínky podstatné pro fungování onoho systému či k vyhýbání se podmínkám nepříznivým (Čáp, Mareš, 2001).

Sílu motivu v určitém okamžiku ovlivňují zejména faktory:

- vnitřní stav subjektu (např. doba, která uplynula od posledního koncertu oblíbené hudby)
- přítomnost a povaha pobídky (např. přítomnost předmětu touhy)
- individuální dispozice (např. sklon trávit hodně času mezi lidmi)

Původní teorie výkonové motivace od Atkinsona a McClellanda předpokládá, že v člověku fungují dva rozdílné motivy k činnosti, a to je snaha dosáhnout vysokého výkonu a snaha vyhnout se neúspěchu. Covington a Mueller (2001) z původní teorie vycházejí, avšak motivační rozdíly interpretují nově – jádrem je podle nich velký možný rozdíl v sebeúctě jedince, kdy v případě snahy dosáhnout výkonu, je posilována a při snaze vyhnout se neúspěchu je bráněna před zpochybněním (Mareš, 2013).

Říčan (2008) dělí motivy na primární a sekundární, k nimž řadí ještě funkční autonomii.

5.2.1 Primární motivy

Primární motivy se dále třídí na:

a) *primární biologické potřeby* společné pro všechny žijící bytosti, u nichž rozlišujeme

- pozitivní potřeby – k jejich uspokojení je potřeba získat uspokojující objekt
- negativní potřeby – k jejich uspokojení je nutné uniknout nežádoucímu objektu či stavu.

b) *primární psychologické potřeby*, které jsou také velmi ovlivněné instinkty, avšak učením se silně formulují. Sem patří zejména potřeby sociální, jako je např. potřeba sociálního kontaktu, autonomie, potřeba vynikat, napodobovat. Velmi silná je u některých jedinců také potřeba agrese.

Primárním motivem se rozumí potřebný předmět, nebo situace, která člověka uspokojí. Avšak „uvnitř“ organismu, zejména v psychice, najdeme nejzákladnější motivy chování, jimiž jsou instinkty a pudy (Říčan, 2008).

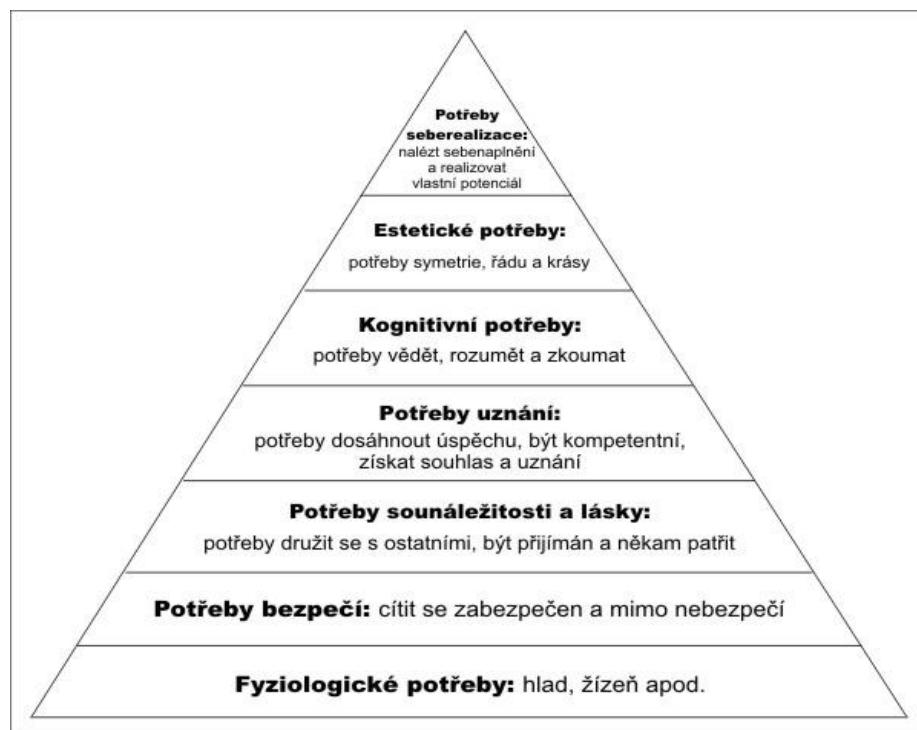
5.2.2 Sekundární motivy a funkční autonomie

Sekundární motiv je charakterizován tím, že neuspokojuje přímo primární motiv, ale umožňuje dosažení předmětu nutného k uspokojení motivu primárního.

Princip funkční autonomie potom znamená, že motivy vznikající jako sekundární, se časem stanou autonomními, to znamená, že disponují svou vlastní energií.

Hierarchie motivů dle Maslowa

A.Maslow tvrdil, že uspokojení nejprve vývojově starších, nižších potřeb je předpoklad pro věnování se vyšším potřebám (obr.1). Čáp, Mareš (2001) nepovažují tento názor za zcela správný. Souhlasí s tím, že některé elementární potřeby je skutečně nutné uspokojovat primárně, avšak jsou známy případy, kdy vyšší potřeby mají přednost před těmi elementárními.

Obrázek 1 Maslowova pyramida potřeb

Dostupné z <http://www.filosofie-uspechu.cz/maslowova-pyramida-lidskych-potreb/>

Také Nakonečný (2004) se s Maslowovou hierarchií motivů ztotožňuje jen zčásti. Uznává, že většina lidí nejprve řeší primární potřeby, snaží se zabezpečit svůj život, ale také vidí mnoho výjimek, kdy jsou pro jedince vyšší potřeby důležitější než ty elementární, mezi ně často patří např. vědci či umělci.

6. MOTIVACE LIDÍ VYDÁVAJÍCÍCH SE DO HOR V DNEŠNÍ DOBĚ

Motivací vysokohorských turistů jako takových se příliš zdrojů nezabývá, více údajů lze nalézt k tématu motivace v horolezectví. Horolezectví má s vysokohorskou turistikou mnoho společného, proto budou v práci využity i některé poznatky z výzkumů hledajících motivaci právě horolezců k jejich činnosti.

6.1 Obecně

Vysokohorský turista není sportovním lezcem, jeho hlavní motivací bývá touha poznávat neznámý terén nebo cestu v malebném prostředí. Takový člověk je většinou ochoten obejít obtížné pasáže a zjednodušit si tak linii. [online]. [cit. 2014-7-15]

„Vysokohorská turistika není jen sport, je to životní styl. Kdo to nezažil, možná nepochopí, proč se každoročně tolik lidí pokouší zdolat vyšší a vyšší cíle.“ [online]. [cit. 2014-6-15]

V online rozhovoru (více viz kapitola 2.2) se vyskytla otázka zahrnující lepší vybavení, dostatek peněz a dokonalejší dopravu jako faktorů přibližujících a zpřístupňujících hory pro čím dál větší množství lidí. Dotaz se týkal v tomto kontextu názoru na vývoj pokory, úcty a respektu k horám.

Dina Štěrbová nevidí tento vývoj příliš optimisticky, i když nechce neoprávněně generalizovat. Tvrdí, že do jisté míry je přirozené, že pokud se zjednoduší přístup do hor, vydá se do nich více lidí. Důležité však je nalézt tu správnou míru. Je podstatné si uvědomit, že komerce a peníze nejsou všemocné, jak se ukazuje při tragických událostech při dobývání vysokých vrcholů

Podle Jiřího Nováka tento problém není zapříčiněn tím, že hory jsou přístupnější, a proto více navštěvované, ale jedná se o to, jací lidé se do hor vydávají.

Petr Košata dnes v horách rozeznává dva druhy lidí. Jedni, pro které jsou hory otevřená kniha, v níž mohou listovat a číst a ze svých cest se vracení bohatší. „Druzí, kterých bohužel přibývá, vnímají hory jako výrobu na zážitky nebo módní záležitost.

Mohou se domů vrátet obohaceni, ale jejich bohatství je pomíjivé.“ [online]. [cit. 2014-7-15].

Jon Krakauer (2000) tvrdí, že typickými horolezci na nejvyšší vrchol Severní Ameriky Mt. McKinley jsou jedinci, jimž nejde o souznění s přírodou a horami, ani o samotnou cestu, ale tito lidé jsou poháněni touhou zařadit tento vrchol mezi své úspěchy, mezi své horolezecké trofeje.

Vomáčko, Gável (2012) ve svém příspěvku z konference poukazují na studii A. Ewerta (1994), který kromě jiného zkoumal míru a rozdíly v motivaci jedinců vykonávajících různé outdoorové sporty. Výzkumem zaměřeným na horolezce zjistil, že mladší a méně zkušení sportovci si kladou často příliš vysoké cíle, jejich motivem bývá výkon a cíl, nemají zcela reálný odhad, co se týče obtížnosti i podstupovaných rizik. Oproti tomu horolezci starší a zkušenější, kteří výše zmiňovanou fází již prošli, si mnohem více uvědomují míru rizika a jejich cíle nejsou sice příliš snadné, ale ani přespříliš obtížné.

Práce Lemmeyho a Storryho (2003) zkoumala přímo i obecně motivaci horolezců k činnosti a nejdůležitějšími faktory se ukázalo „přírodní prostředí“ a „výzva“.

Vomáčko a Gável (2012) sami vypracovali studii zaměřující se na motivaci horolezců, již zkoumají z několika pohledů. Autoři tvrdí, že je velmi důležité zjistit, jak se jedinci k činnosti dostali a jaké vzpomínky to v nich zanechalo. Nejvíce probandů se k horolezectví dostalo přes přátele, na druhém místě se objevila rodina, oboje se často prolínalo. V rodině lze hojně nalézt vzor otce či staršího bratra. Autoři uvádějí, že velký vliv na pozdější postoj k lezení či horolezectví má prostředí, ve kterém jedinec vyrůstá a první kontakt s aktivitou. Tak vyděluje téměř polovina dotazovaných jako hlavní motivaci „přátele“ a téměř polovina „přírodu“.

Faktory motivace jsou zejména „Prožitky při lezení“, „Atraktivita velehor“ a „Společenské uznání“.

Prožitky při lezení zahrnují v největší míře pojmy „zážitek“ a „radost“ - radost z pohybu samotného, z pobytu v přírodním prostředí, ze společnosti přátel. Jako další důležitý činitel probandi uvedli „odpočinek“, a to zejména psychický, jakýsi útek od starostí a všedního života, s tím souvisí načerpání nové energie. Neméně důležitou

složkou se stala „svoboda“, jedná se zde o pocit nezávislosti a odpoutání, pohyb v terénu, kam se nedostane zcela každý. Dále se objevil pojem „výzva“. Překonání překážky či obtížného úseku dodává pocit osobního vítězství, je však potřeba najít rovnovážný stav mezi výzvou a skutečnými schopnostmi jedince. Celkem malá část dotazovaných uvedla pocit „naprostého uvolnění“, dá se hovořit o stavu „flow“, tedy o stavu naprostého uvolnění přes nepřízeň podmínek jako je špatné počasí, únava apod.

Atraktivita velehor, nebo také příroda, divočina je velmi důležitá motivační kategorie. Autoři si všímají na jedné straně motivace vnitřní – krása horského prostředí, hory jako výzva, na druhé straně dnes spatřují ve výstupech na vrcholky touhu po prestiži a obdivu, kterou vyjadřují výstupy na vrcholy, zde jedná o motivaci vnější. Na otázku „Čím jsou velehory pro Evropana atraktivní?“ byla nejčastější odpověď velmi prostá, jednalo se „atraktivitu samu o sobě“. Nešlo ani o výšku pohoří, jako spíše o jedinečnost horského prostředí, které je navíc v každé oblasti jiné, ještě umocněné tím více, čím méně lidí se v něm vyskytuje. Atraktivita horského prostředí láká množství nejen horolezců, ale i turistů. Svůj význam ale samozřejmě má i výška hor, která jim může dodávat určitý duchovní rozměr, lidé jsou blíže k bohu a zároveň dál od lidí. Velikost hory je často to, čím k sobě návštěvníky přitahuje. V rámci atraktivity prostředí hor byla zmíněna ještě „samota“ a „dobrodružství“, u nichž lze nalézt mnoho společných rysů, jako je pocit větší odpovědnosti, či kvalita prožitku. Samotou není myšleno úplné izolování od všech lidí, ale spíše pohyb v menší skupině a vyhnutí se velkým davům.

Společenské uznání se jednoznačně řadí mezi motivaci vnější. Mnoho horolezců je poháněno motivací ukázat se jako nejlepší, postavit se do pozice hrdiny vítězícího nad horami. Větší část dotazovaných zde uvádí, že tento faktor je jim zřejmý, ale sami se s ním neztotožňují. Přestože uznání a pochvala ostatních jsou příjemné a dále motivující, není to primární důvod, proč se do hor vydávat. Pro zbylou část probandů je horolezectví něco, čím se mohou zatraktivnit pro okolí, avšak stále je pro ně podstatné, aby je vykonávaná aktivita bavila a vnitřně naplňovala.

S faktorem společenského uznání úzce souvisí pojem „medializace“, což sice může být z různých důvodů problém, na druhou stranu nejen horolezecké expedice se potýkají s nedostatkem financí pro jejich realizaci a proto je třeba výkony „prodat“. To lze právě nejlépe pomocí médií. Stejně tak, pokud se člověk chce touto aktivitou živit,

musí zpravidla nutně do médií proniknout. Něco jiného samozřejmě je, pokud je jedinec rád středem pozornosti a mediální popularitu si vyloženě užívá.

6.2 Konkrétní příklady

Filip Šilhan (2001) si ve svém díle mimo jiné stále pokládá otázku „Proč lezu?“, později „Proč mě to táhne do hor?“ a snaží se sám sobě odpovědět, co v člověku způsobí, že přes všechny nepříjemné pocity zahrnující únavu, hlad, žízeň, nepohodlí, nepřízeň počasí, strach i riskování vlastního života, se znovu a znovu vydává do hor a tráví tam čas.

„Hlad, únava, strach, anebo únava, strach a hlad, ať se to vezme z jakékoli strany, stále se nabízí stejná otázka – „a co je za tím“, respektive „a co zato?“. (Šilhan, 2001, s. 62)

Podle autora se každý jedinec řídí jiným motivem, pobývá v horách z jiného důvodu a také hory jinak prožívá, na stejnou otázku každý odpovídá vlastní odlišnou odpovědí.

Dina Štěrbová u sebe pozoruje, jak se s plynutím času motivace mění. Zpočátku pro ni byl hlavní motivací úspěch, dosažení vytyčeného cíle. Po nějaké době hory začala hory vnímat po citové stránce, a to svou krásou a velikostí. Láska k horám, touha pohybovat se v takovém prostředí se postupně staly tím nejdůležitější faktorem. Štěrbová vzpomíná výstižný citát Herberta Tichého – prvního člověka, jenž zdolal Čho-Oju:

„Tím nejcennějším, co nám hory dávají, jsou slzy dojetí, přes které se za nimi naposled ohlížíme, když je opouštíme.“ [online]. [cit. 2014-8-20]

Nezpochybnitelná je síla vrcholů, nejen to, že člověk opravdu dosáhl toho, čeho chtěl, ale i samotný okamžik na vrcholu může skrývat silné emoční prožitky. Krakauer (2000) popisuje chvíle na celkem nedůležitém vrcholku hory jako zcela okouzující. Místo, o kterém dříve četl a prohlížel si jej na fotkách, se nyní stalo skutečným. Autora pohlcuje okolní scénérie se západem slunce, a přestože už by se měl vydat zpět do tábora, není schopen ihned opustit vrchol. Čas v samotě hor plyne jinak, a i když

Krakauer ví, že tento výstup by nikoho příliš neohromil, přítomný okamžik si jej absolutně získává.

Petr Mazal ve svém článku v lezeckém časopisu Montana o výstupu na Pik Karl Marx (hora v Tádžikistánu v pohoří Pamír) popisuje stav při dobytí vrcholku jako pocit trochu mimo realitu, pocit štěstí z toho, že vůbec stojí a že vidí celý svět pod sebou. Jedním dechem dodává, že se nepokládá za dobyvatele vrcholů, ale jeho motivací je právě onen nepopsatelný pocit, pro nějž se do hor stále vrací. Je pro něj nějakým způsobem příjemné sáhnout si na dno sil, překonat vlastní výzvu a v neposlední řadě být v přírodě a s přírodou.

T. Jarešová (2012) ve své diplomové práci zjišťuje kromě jiného, co vedlo respondenty v jejich rozhovorech k přechodu od lezení k horolezectví, zkrátka, proč se přesunuli do hor, jak na ně vysoké vrcholy zapůsobili a proč se do hor znovu vrátili a stále vrací. Motivy a důvody objevila Jarešová překvapivě rozdílné. Pro tuto práci byli vybráni někteří dotazovaní, jejichž odpovědi se nejvíce přibližují k tématu vysokohorské turistiky. Pro přehlednost budou označeni R1-R4 (respondent 1 – respondent 4).

- R1 – Dotazovaný uvádí, že jeho přáním ohledně vyšší hory bylo poprvé vůbec se dostat na její vrchol, což se zdařilo, ale nakonec to nebyl ten důvod, proč se do hor zpátky vrátil. Sám popisuje, že nejvíce ho „dostal“ klid a pokora v něm při pohledu z vrcholu. Pocity vnitřního uklidnění a vyrovnání, stav lehce mimo realitu, to je právě to, za čím se znovu a znovu do hor vydává. Motivace se v průběhu času mění, v mladším věku šlo zejména o výkon, o co nejtěžší cestu a o uznání. Později pokládá respondent za důležitější samotnou cestu směřující k cíli, vnímá více rizika a dává si reálnější cíle.
- R2 – Dotazovaný říká, že se vlastně k lezení i do hor dostal tak nějak omylem, pod vlivem přátel, přítelkyně, oddílu. Z jeho rozhovoru není cítit přílišné nadšení, sám akce neorganizuje, pouze se vždy k nějaké přidá. Zdá se, že cesta je pro něj skoro „utrpením“, které musí podstoupit, aby se dostal na vrchol, baví ho překonávat výzvy a vrchol zdolat. Důležitá je pro něj vždy skupina lidí, se kterou akci podniká. Také však uvádí, že dříve pro něj byly

výkony mnohem důležitější, nyní se rád vrací na místa, kde už byl a celou akci bere víc, jak sám říká „na pohodu“.

- R3 – Respondent sám sebe popisuje jako turistu, kterého jednoduše baví lézt na nějaký kopec a vydá se na něj zkrátka proto, že tam ten kopec je. Každý kopec, hora, vrchol ho přitahuje a nezáleží mu na tom, jestli se jedná o těžkou lezeckou cestu nebo jednoduchou túru. Cesta ho baví, je mu v horách dobře a nejraději se v nich pohybuje s blízkou osobou a ideálně nikým dalším. Rozhled z vrcholku má rád, ale je schopen vrátit se před jeho dosažením, je-li cesta příliš obtížná či nebezpečná. Dotazovaný má pocit, že jeho motivace se v čase nezměnila.
- R4 – Celkem známý lezec se k horám dostal díky nabídce expedice na Mt. Everest, samotného ho předtím nikdy nenapadlo se do hor přemístit. I proto ho velmi překvapilo, jak moc na něj horské prostředí zapůsobilo. Sám říká, že nedokáže popsat, co vlastně je tím, co ho táhne znovu zpátky. Dotazovaný považuje pohyb ve vyšších horách za určitou nevysvětlitelnou vášeň, v jistém smyslu se jedná o utrpení z náročné cesty, vyvážené krásou prostředí a pocitem svobody.

7. DISKUZE

Kapitolou o filosofii přírody jsem se snažila vysvětlit, jakým způsobem a v jaké míře dokáže příroda na člověka působit a ovlivnit jeho emoce. Zcela se ztotožňuji s názorem Gutha-Jarkovského (1914), že v přírodě na jedince nejvíce působí barvy a tvary, proto také hora je tak magickým útvarem. Pocit, že v krajině bez větších lidských zásahů, je všechno na svém místě a z nějakého důvodu, sdílím taktéž.

Je nezpochybnitelné, že v dnešní době se lidé k přírodě vrací. Dokonce už roku 1970 si Cihlár a spol. všímají toho, že lidé jsou čím dál více připoutáni na místě, a to v nich vyvolává potřebu cestovat, putovat alespoň ve volných chvílích, či o prázdninách. Sama na sobě tuto touhu pociťuji, čím déle jsem na jednom místě, tím větší mám poté potřebu vydat se na cesty, pohybovat se pomocí vlastních sil, objevovat nová místa.

Můžu říci, že v oblasti návratu k přírodě s informacemi, které jsem v literatuře dohledala, souhlasím v podstatě bezvýhradně. Ať už se jedná o názor Sýkory a kolektivu (1986), že dnešní doba více namáhá hlavu než tělo, a proto je tento stav nutno vykompenzovat, ideálně pohybem v přírodním prostředí či o doporučení Alrigde a kolektivu (2009) co nejvíce sladit rytmus života s rytmem přírody a odpoutat se od rušnosti a rychlosti přetechnizovaného světa.

Větší problém byl se samotným určením či definováním pojmu vysokohorská turistika, jež se dá interpretovat různě. Podle internetového zdroje horolezeckametodika.cz je vysokohorská turistika brána jako jedna z forem horolezectví, při níž je důležitá také touha poznávat nová místa. Dle Bošťíkové (2004) lze za VHT považovat buď pohyb v prostředí hor za výlučného použití dolních končetin, či druhou variantu, kterou je pohyb po zajištěných cestách. Osobně bych za vysokohorskou turistiku považovala spíše chození po horách, tedy turistiku ve vyšších nadmořských výškách a ferraty zařadila spíše do horolezeckých odvětví, jelikož samotná ferrata pro mě má více společného s lezeckým pohybem. Pro účely práce jsem však pracovala s oběma výklady, neboť právě zajištěných cest v dnešní době tolik přibývá.

Pro ujasnění podmínek doby, ve které žijeme, jsem hledala více poznatků a vyšly mi závěry trochu rozporné. Ovšem ne tak, že by se vzájemně lišily názory

různých autorů, ale spíše i autoři samotní uvádějí rozporuplné údaje. Ostatně, tak rozporuplné, plné kontrastů a zdánlivě si odporující, jako celá naše doba je. Maffesoli (2002) tak uvádí, že chceme co nejvyrovnanější a nejharmoničtější vztah se světem v různých aspektech, zatímco Bauman (2002) spatřuje v důsledku značného snížení vlivu náboženství mezi lidmi jakýsi chaos a pomíjivost, nic není bráno vážně, mnoho aktivit se provozuje jen „na oko“.

Z teorie motivace bych zde ráda zmínila zejména Mareše (2013) a jeho dělení motivace na vnitřní a vnější, které k tématu celé práce dobře sedí, neboť skutečně čím dál více jedinců pohání motivace vnější, tedy potřeba společenského uznání, či „zapsání si zdolaného vrcholu nebo překonané těžké zajištěné cesty“, avšak bez větší radosti z konané aktivity.

Jako dost diskutabilní se jeví často uváděné Maslowovo pojetí. Jeho hierarchie motivů se setkává s kritikou jiných autorů a souhlasím s nimi i já. Zejména u sportovců lze často vidět, že některé nižší potřeby jsou odsouvány do pozadí a jedinci dají v určité chvíli přednost potřebám vyšším. Jako jednoduchý příklad můžou sloužit několikaletní náročné expedice, kdy je potřeba bezpečí a hladu potlačena touhou přes nepříznivé podmínky expedici dokončit.

Pro co nejpochoptelnější výsledek jsem pátrala po konkrétní motivaci, zjišťovala, co vysokohorská turistika lidem přináší. Zobecním-li odpovědi, pro většinu jedinců je důležitější cesta než samotný cíl. Je pro ně příjemné trávit čas v přírodním prostředí, v horském terénu, ideálně s co nejméně cizími lidmi. Radost z aktivity jako takové se často stává motivátorem. Nevysvětlitelná přitažlivost horského prostředí je silným lákadlem, lidé neumějí vysvětlit, proč hory milují, ale stále je k nim cosi táhne. Jedinci dále uvádějí získání pocitu svobody a nezávislosti v terénu nepříliš narušeném a přelidněném. V dnešní době bohužel přibývá osob, jež se vydávají zdolat vrchol kvůli společenskému uznání či jednoduše proto, že to dělají ostatní a je to v módě.

8. ZÁVĚRY

Vysokohorská turistika jako fenomén je ovlivněna více činiteli, které jsem v práci blíže zkoumala.

Jedním působícím faktorem je příroda. Je jisté, že přírodní prostředí je velkým lákadlem pro dnešní přetechizovanou populaci a je to místo, kam se mnoho lidí chodí skrýt před rušným světem plným stresu a spěchu. Vztah přírody a člověka se od počátku věků velmi proměnil, ale dnes se opět stále více vracíme k přírodě a její moudrosti, zejména pro její uklidňující, léčivé a relaxační účinky.

Vnímání hor prodělalo za dobu lidské existence obrovské změny, od počátečního ochromujícího strachu a uctívání nahoře sídlících bohů, přes první nesmělé a různě opodstatněné pokusy zdolávání vrcholů a zkoumání hor, využívání těžko dosažitelných horských oblastí v době válek, až po dnešní pojetí horského prostředí jako místa s možností sportovního vyžití a odpočinku.

Důležitou roli vytváří otázka sociální, vysokohorská turistika jednoznačně v době svého vzniku nebyla jednoduše dostupnou aktivitou, provozující lidé byli pokládáni za blázny a hazardéry, zcela jinak fungovala doprava a nebylo jednoduché se někde dostat. Díky válkám v období počátků vysokohorské turistiky málokdo myslel na další riskování života a potřeba zvednutí adrenalinu se tak vyplňovala v rámci obyčejného každodenního života. Kromě toho většina obyvatel neměla nazbyt ani peněz, ani času, práce tvořila velkou část jejich dne.

Oproti tomu dnešní doba je vyloženě nazývána „dobou volného času“ a navíc lidé, kteří nemusejí o své životy bojovat a usilovat, mají o něco vyšší potřebu překonávat jaksi uměle vytvořené výzvy. Vyvinutá dopravní síť umožňuje rychlé přesuny, zkracuje vzdálenosti, finanční stránka zase dovolí nejen nejvyšším vrstvám jezdit do hor. V 21. století je silný vliv reklamy, módy, nabídek – a jelikož všechno, co souvisí s outdoorem je dnes takřikajíc „in“, není divu, že se do hor vydává stále více osob, které s horami příliš mnoho nepoutá. V postmoderní době je také znatelný zvýšený zájem o tělesnou schránku a fyzickou činnost, a tak člověk zkouší mnoho sportů.

Dnešní společnost, nazývaná někdy „konzumní“, touží po silných zážitcích, po možnosti říct, že „někdy byli a něco vylezli“. Přesycení v různých směrech má za následek, že se člověk může cítit buď otráven a útěchu v přírodě se rozhodne vyhledat, či naopak, že chce ještě více, více zážitků a čím silnějších a extrémnějších, tím lépe.

Práce se zabývala konkrétní motivací osob věnujících se ideálně přímo vysokohorské turistice, případně horolezectví. Názory jedinců jsem čerpala z článků, akademických prací apod., avšak tyto dotazované osoby jsou skutečně zapálené do uvedených aktivit. Setkala jsem se tak s odpověďmi víceméně stále stejnými, s lidmi poháněnými motivací vnitřní a se vztahem k horám. Umím si představit, že pokud by se udělal výzkum opravdu průměrného vzorku osob provozujících momentálně VHT, výsledky by byly poněkud odlišné. Také se domnívám, že motivy k činnosti budou trochu odlišné u vysokohorské turistiky, kterou je myšleno chození po horách a u zdolávání zajištěných cest.

9. PŘEHLED POUŽITÉ LITERATURY

ABZ slovník cizích slov [online]. © 2005-2014 [cit. 2014-08-15]. Dostupné z: <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/>

hledat?typ_hledani=prefix&cizi_slovo=postmodernismus

ALDRIDGE a kol. *Trekking: požitky z přírody a relaxace*. Svojtka&Co: 2009, 96 s. ISBN 978-80-256-0221-8.

BAUMAN, Zygmunt. *Úvahy o postmoderní době*. Vyd. 2. Překlad Miloslav Petrušek. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002, 165 s. POST, sv. 1. ISBN 80-864-2911-3.

BOŠTÍKOVÁ, Soňa. *Vysokohorská turistika: vybavení, znalosti a dovednosti, bezpečnost, typy na túry*. Překlad Miloslav Petrušek. Praha: Grada, 2004, 119 s. POST, sv. 1. ISBN 80-247-0696-2.

BREZINA, Ivan. Návrat k přírodě - 1. část. In: *Outdoor: Outdoor, cestování, turistika, kolo, trek, voda* [online]. 17-12-2011. [cit. 2014-07-20]. Dostupné z: http://www.ioutdoor.cz/Strategie/Tipy/1612_Navrat_k_prirode_-_1._cast/

CIHLÁŘ, Jaroslav. *Sporty a pobyt v přírodě*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1970.

ČÁP, Jan a MAREŠ, Jiří. *Psychologie pro učitele*. Vyd. 2. Překlad Miloslav Petrušek. Praha: Portál, 2007, 655 s. POST, sv. 1. ISBN 978-807-3672-737.

ČERNOUŠEK, Michal. *Psychologie životního prostředí*. Vyd. 2. Překlad Miloslav Petrušek. Praha: Karolinum, 1992, 655 s. POST, sv. 1. ISBN 80-706-6550-5.

DIEŠKA, Ivan a ŠIRL, Václav. *Horolezectví z blízka*. Praha : Olympia, 1984. ISBN 27-081-89.

Joffre Dumazedier, *Sociology of Leisure*, Elsevier Scientific Publishing Company, 1974, ISBN 0-444-41226-3.

GUTH-JARKOVSKÝ, Jiří Stanislav. *Turistika: turistický katechismus*. Praha: Hejda a Tuček, 1914.

HAUCK, Otto. Historie dobývání hor. In: *Hory 12* [online]. 2010-1-6 [cit. 2014-06-06]. Dostupné z:<http://www.hory12.cz/historie-dobyvani-hor>

HOCH, Sascha, Michael RÜTTINGER a Stephan Beeler. SCHMIDT ..]. *Klettersteig-Atlas Italien*. Alland: Schall, 2009. ISBN 978-390-0533-564.

JAKOUBKOVÁ, Jana. Rozhovor na téma hory: Rozhovor s Dinou Štěrbovou, Janem Vestákem, Jiřím Novákem a Petrem Košatou. In: VESTÁK, Jan. *Janvesták: osobní stránky* [online]. [cit.2014-07-15]. Dostupné z:http://www.janvestak.cz/texty_Rozhovor_Outdoor.htm

JAREŠOVÁ, Tereza. *Motivace v horolezectví: Analýza motivace a její kontinuita v čase*. Praha, 2012. Diplomová práce. Univerzita Karlova. Fakulta tělesné výchovy a sportu. Vedoucí práce Ladislav Vomáčko.

KAŠPAR, Ladislav. *Vznik a vývoj turistiky v českých zemích do roku 1914*. Praha, 2006. Disertační práce. Univerzita Karlova, Fakulta tělesné výchovy a sportu. Vedoucí práce Marek Waic.

KLEMENTOVÁ, Marie. Historie vzniku via-ferrat. In: *Devce z hor* [online]. © 2010-2013 [cit. 2014-08-15]. Dostupné z: <http://devcezhor.cz/historie-vzniku-via-ferrat/>

KRAKAUER, Jon. *Vábení hor: odvážlivci mezi nebem a zemí*. Překlad Jiří Martínek. Praha: Columbus, 2000, 187 s. POST, sv. 1. ISBN 80-724-9022-2.

KUNSTOVÁ, Eliška, Helena MANDELOVÁ a Ilona PAŘÍZKOVÁ. *Dějiny novověku: iniciační toulky*. Překlad Josef Fulka. Ilustrace Dagmar Ježková. Liberec: Dialog, 2003, 179 s. ISBN 80-867-6104-5.

LIPOVETSKY, Gilles. *Éra prázdnoty: úvahy o současném individualismu*. Překlad Helena Beguivinová. Praha: Prostor, 1998, 269 s. ISBN 80-851-9074-5.

LORENCOVÁ, Věra. Působení přírody: Uvolnění mysli působením přírody. In: *Centrum Jasmin* [online]. 2013 [cit. 2014-06-13]. Dostupné z: <http://www.centrum-jasmin.cz/lecitelske-metody/pusobeni-prirody>

LUDVÍK, Marcel. *Malá encyklopedie turistiky*. Praha: Olypmia, 1986.

MAFFESOLI, Michel. *O nomádství: iniciační toulky*. V čes. jaz, Překlad Helena Beguivinová. Praha: Prostor, 2002, 265 s. Střed, sv. 49. ISBN 80-726-0069-9.

MAREŠ, Jiří. *Pedagogická psychologie*. Praha: Portál, 2013, 702 s. ISBN 978-802-6201-748.

MAZAL, Petr. Údolí Wakhan – měsíc v tádžickém ráji. *Montana*. Lezecký časopis. Brno: Tomáš Roubal, 2011, **6**, 12-18. ISSN 1212-7957.

NAKONEČNÝ, Milan. *Motivace lidského chování*. Praha: Academia, 1996, 270 s. ISBN 80-200-0592-7.

NAKONEČNÝ, Milan. *Lidské emoce*. Praha: Academia, 2000, 335 s. ISBN 80-200-0763-6.80-200-0763-6.

NAKONEČNÝ, Milan. *Psychologie téměř pro každého*. Praha: Academia, 2004, 318 s. ISBN 80-200-1198-6.

NEUMAN, Jan. *Turistika a sporty v přírodě*. Praha: Portál, 2000, 197 s. ISBN 80-717-8391-9.

VOMÁČKO, Ladislav a Luboš GÁVEL. Motivation to Mountaineering. In: BALÁŠ, Jiří a Lenka NOVÁKOVÁ. *Outdoor Activities in Educational and Recreational Programmers*. Praha: Falcon, 2012, s. 122-142. ISBN 978-80-87432-02-0.

PELC, Martin. *Umění putovat: dějiny německých turistických spolků v českých zemích*. Brno: Matice moravská, 2009, 390 s. Knihnice Matice moravské, sv. 27. ISBN 978-808-6488-646.

ŘÍČAN, Pavel. *Psychologie: příručka pro studenty*. 2. dopl. vyd. Praha: Portál, 2008, 294 s. ISBN 978-807-3674-069.

SÝKORA a kol., Bohuslav. *Turistika a sporty v přírodě*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1986.

ŠILHAN, Filip. *Cesta do hor*. Brno : Montana, 2001.

ŠLÉGL, Jiří, František KISLINGER a Jana LANÍKOVÁ. *Ekologie a ochrana životního prostředí: pro gymnázia*. Praha: Fortuna, 2002, 157 s. ISBN 80-716-8828-2.

TRENKER, Luis. *Hrdinové hor*. Praha: Orbis, 1944.

Velký sociologický slovník: II. svazek P-Z. Praha: Karolinum, 1996, s.749-1627. ISBN 80-718-4310-5.

Vysokohorská turistika. In: *Horolezecká metodika*. [online] [cit. 2014-07-06]. Dostupné z: <http://www.horolezeckametodika.cz/vht/zaklady-vht/vysokohorska-turistika>

Vysokohorská turistika - vliv na zdraví. In: *Vysokohorská turistika - vliv na zdraví* [online]. 2014 [cit. 2014-6-15]. Dostupné z: <http://vysokohorska-turistika-vliv-na-zdravi.mdq.cz/1-20744/>

WINTER, Stefan 1968-. *Vysokohorská turistika*. České vyd. České Budějovice: Kopp, 2003, 128 s. Průvodce sportem. ISBN 80-723-2201-X.